

Martynas Zapolskis*

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

NATO transformacijos scenarijai

Pasitelkiant scenarijų konstravimo metoda, straipsnyje nagrinėjamos galimos NATO transformacijos kryptys. Identifikuojami NATO raidai didžiausią įtaką turintys veiksniai bei Aljanso transformaciją apibūdinantys parametrai; pasitelkiant suprojektuotą teorinį modelį, sukonstruojami 4 alternatyvūs Aljanso raidos scenarijai: (a) NATO kaip globalus krizių valdymo mechanizmas; (b) NATO kaip kolektyvinio saugumo „tvirtovė“; (c) NATO kaip paralyžiuotas politinis forumas; (d) NATO kaip daugiafunkcė saugumo struktūra. Nustatoma, kuriuo scenarijaus pagrindu šiuo metu vyksta Aljanso transformacija, įvertinamas praktinis scenarijų pritaikomumas formuojant Lietuvos užsienio politiką.

Įvadas

Pastarųjų metų NATO veikloje itin ryški išorinės politikos dimensija: Aljansas intensyviai vykdo plėtros politiką, daug dėmesio skiria partnerystės programoms įvairiuose pasaulio regionuose, dalyvauja didelio masto operacijose Afganistane ir Kosove, atlieka kovos su piratavimu ir terorizmu funkcijas, daug dėmesio skiria bet kuriame pasaulio taške galinčių veikti daugiafunkčių greitojo reagavimo pajėgų kūrimui. Galima teigti, jog NATO tampa vis mažiau panašus į regioninę kolektyvinės gynybos organizaciją.

Sparčiai vykstanti transformacija kelia daug klausimų apie Aljanso tikslus, veikimo principus, efektyvumą, santykius su kitais tarptautinių santykių veikėjais. Nėra aišku, kur yra NATO plėtros ir partnerystės ribos, koks turėtų būti santykis tarp kolektyvinės gynybos išsipareigojimų ir veiklos už Aljanso ribų, ar Aljansas turėtų vystyti savarankiškus civilinius pajėgumus, koks turėtų būti jo vaidmuo sprendžiant saugumo problemas, kurias sukelia demografiniai pokyčiai, klimato kaita, organizuotas nusikalstamumas, humanitarinės krizės ir pan.

Galima teigti, jog vyksta Aljanso funkcijų ir atsakomybės sričių „difuzijos“ procesas. NATO mėgina suderinti skirtingus funkcinius modelius: efektyvios kolektyvinės gynybos garantijas, globaliu tampančio politinio forumo užduotis ir išsipareigojimus operatyviai neutralizuoti grėsmes už euroatlantinės erdvės ribų. Kitaip tariant, Aljansas susiduria su daugybe problemų, kurias būtų galima apibendrintai įvardyti kaip aiškios NATO raidos vizijos

* *Martynas Zapolskis* – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantas.
Adresas: Vokiečių 10, 01130 Vilnius, tel. +37069912172, el. paštas: martynas.zapolskis@tspm.vu.lt

nebuvimą. Aljanso atsidūrimo savotiškoje „strateginėje kryžkelėje“ kontekste itin aktualūs tampa NATO ateities klausimai: (i) koks funkcinis modelis bus pasirinktas NATO prisitaikant prie sparčiai besikeičiančios saugumo aplinkos? (ii) kokios apskritai yra galimos tolesnės Aljanso transformacijos kryptys? (iii) kokie veiksniai gali lemti vieną ar kitą NATO raidos modelių?

NATO kaip daugialypio tarptautinių santykių subjekto problematiką gerai atskleidžia ir akademinė Aljanso tyrimų kontekstas. Įvairūs tarptautinio saugumo teoretikai, pasitelkdami *saugumo bendruomenės*, *kolektyvinio saugumo*, *aljansų*, *kooperatyvinio saugumo* ir kitus teorinius modelius, skirtingai aiškina NATO funkcionavimo logiką ir santykius su kitais tarptautinės sistemos veikėjais. Aljanso veikloje galima išvelgti tiek modernios (atgrasymo strategija, branduolinis arsenalas), tiek postmodernios (vertybinio bendrumo akcentavimas; išitraukimas į krizių valdymo/rekonstrukcijos operacijas) tarptautinio saugumo sistemos bruožų.

Diskusijos apie tai, kur link juda NATO, yra itin aktualios žvelgiant ir iš Lietuvos nacionalinių interesų perspektyvos. NATO transformacijos kryptis neabejotinai turės tiesioginių padarinių Lietuvos nacionaliniam saugumui. Šiuo metu vykstantis Aljanso Strateginės koncepcijos peržiūros procesas Lietuvos užsienio politikos formuotojams suteikia neeilinę galimybę aktyviai išitraukti į diskusiją dėl NATO ateities.

Svarbiausias šio straipsnio tikslas – nustatyti pagrindines galimas NATO raidos kryptis ir atsakyti į klausimą, kurio scenarijaus kryptimi šiuo metu vyksta Aljanso transformacija.

Tiriant galimas NATO raidos projekcijas straipsnyje naudojama prognozavimo¹ metodika, pasitelkiamas scenarijų konstravimo metodas. Scenarijais šiame straipsnyje laikomi alternatyvių nagrinėjamo objekto raidos projekcijų aprašymai. Scenarijų konstravimas laikomas ne siekiu numatyti ateitį, bet analitiniu instrumentu, leidžiančiu metodologiškai nuosekliai ištirti, kaip analizės objekto (šiuo straipsnyje – NATO) raida gali keistis priklausomai nuo skirtingų to objekto funkcionavimą apibrėžiančių veiksnių konfigūracijų.

Pats Aljansas šiame straipsnyje yra matomas kaip tarptautinė saugumo struktūra, t.y. kompleksinis tarptautinių santykių subjektas, kurio svarbiausia funkcija – NATO saugumo užtikrinimas. Remiantis NATO transformacijos istorija (po šaltojo karo įvykusių Aljanso prisitaikymu prie pasikeitusios strateginės aplinkos), straipsnyje yra daroma prielaida, kad Aljansas yra į tarptautinės saugumo aplinkos iššūkius reaguojanti struktūra. Kitaip tariant, strateginės aplinkos charakteristikos (tam tikra grėsmių ir iššūkių saugumui konfigūracija) lemia atitinkamą NATO saugumo užtikrinimo priemonių rinkinį.

¹ Anglų kalba leidžiamoje akademinėje literatūroje yra vartojami labai įvairūs termino „prognozavimas“ atitikmenys: *foresighting*, *futurology*, *futurism*, *forecasting*, *prospectivism*, *future studies*, *futuristics*, *futurology*, *prognostics* ir pan. Visgi bene plačiausiai yra vartojami terminai *forecasting* ir *foresighting*. Plačiau apie prognozavimo terminologijos problematiką žr. Bell W., *Foundations of Future Studies: History, Purposes, and Knowledge*, New Brunswick: Transaction Publishers, 2003, p. 58-70.

1. Scenarijų konstravimas tarptautinių santykių tyrimuose

1.1. Prognozavimo metodų specifika

Prognostiniai tyrimai yra naudojami įvairiose srityse, analizuojant politinius, ekonominius, socialinius, aplinkos pokyčių procesus, technologinės evoliucijos tendencijas, kultūrinių paradigmu kaitos specifiką ir pan.² Akivaizdu, jog skirtingi tyrimo objektai reikalauja skirtingų analitinių instrumentų, t.y. skirtingų prognozavimo metodų naudojimo.

Konkrečiau prognozavimo metodo pasirinkimas priklauso nuo tyrimo objekto, tikslo ir turimų duomenų. Vienas didžiausių autoritetų prognostikos srityje J. Scottas Armstrongas, atlikęs išsamią prognostinių tyrimų metodologijos analizę, išskiria dvi pagrindines – kiekybinių (angl. *quantitative*) ir ekspertinio vertinimo (angl. *judgemental*) – metodų kategorijas.³

Disponuojant tiksliais kiekybiniais duomenimis (tai daugiausia įmanoma įvairiose techninio pobūdžio analizėse, taikomose ekonomikoje, demografiniuose tyrimuose ir pan.), galima naudoti *kiekybinius prognozavimo metodus* – tiksliais kiekvieno kintamojo įverčiais operuojančias kompiuterines simuliacijas, statistinę analizę, ekonometrinius modelius, prognozavimą ekstrapoliuojant ir pan. Idealioms kiekybinėms prognozėms atveju, naudojama tyrimo schema leidžia gauti tokius pačius analizės rezultatus nepriklausomai nuo to, kas atlieka tyrimą (neturi reikšmės subjektyvusis veiksnys).

Neturint tiksliai pamatuojamų kiekybinių duomenų (arba jei tyrimo objekto neįmanoma kiekybiškai operacionalizuoti) naudojami *kokybiniai metodai*: Delphi apklausos, scenarijų konstravimas, ekspertų nuomonės tyrimai ir pan. Kokybiniai metodai susilaukia nemažai kritikos dėl pernelyg didelės subjektyviojo veiksnio reikšmės.⁴ Kita vertus, jų naudojimas leidžia pasitelkti intuiciją ir patirtį – tai gali būti labai svarbus veiksnys, ypač analizuojant įvairius socialinius procesus.

Tarptautinių santykių studijose itin daug dėmesio skiriama tokiems sunkiai išmatuojamiems konceptams kaip interesai, galia ar saugumas, todėl

² Groff L., Smoker P., *Introduction to Future Studies*, http://www.csudh.edu/global_option/IntroFS.html, 2009 11 10.

³ Akademinėje literatūroje taip pat naudojamas kiekybinių – ekspertinio vertinimo metodų perskyrą atitinkantis prognozavimo metodų skirstymas į: 1) subjektyvius ir objektyvius metodus – žr. Armstrong J. S., *Long Range Forecasting*, New York: John Wiley and Sons Inc., 1985, p. 77 ir 2) duomenimis pagrįstus (angl. *data-based*) ir vertinimu pagrįstus (angl. *judgement-based*) metodus – žr. Gupta D. K., „An Early Warning about Political Forecasting: Oracle to Academics“, knyga: Schmeidl S., Adelman H., sudar., *Early Warning and Early Response*, Columbia International Affairs Online: Columbia University Press, 1998

⁴ Washburn A. M., Jones T. E., „Anchoring Futures in Preferences“ žr. Choucri N., Robinson T. W., sudar., *Forecasting in International Relations: Theory, Methods, Problems, Prospects*, San Francisco: W. H. Freeman and Company, 1978, p. 96.

prognozuojant tarptautinės politikos raidos tendencijas daugiausia naudojami kokybiniai, subjektyvūs analizės metodai, kurie iš esmės remiasi „žmogiškuoju“ vertinimo veiksmu.⁵ Prognozuojant tarptautinių santykių ir tarptautinio saugumo tendencijas bene plačiausiai taikomas scenarijų konstravimo metodas.

1.2. Scenarijų konstravimas: praktinė ir akademinė perspektyvos

Scenarijų konstravimo specifika ir pritaikomumas tarptautinių santykių plotmėje skiriasi vertinant iš praktinės ir akademinės perspektyvų.

Praktiniu (politikos formavimo) požiūriu galima išskirti dvi pagrindines scenarijų panaudojimo sritis.

1. Scenarijų konstravimas dažnai yra neatsiejamas valstybių *strateginio planavimo ciklo elementas*.⁶ Prognozavimas leidžia valstybėms lanksčiau reaguoti į išorinės aplinkos pokyčius bei įvertinti turimos užsienio politikos koncepcijos adekvatumą.⁷ Šiuo požiūriu prognozavimo metodai yra jungiamoji grandis tarp tam tikros politikos programos (strategija, planas) ir sprendimo tą programą įgyvendinti. Scenarijų konstravimas išplečia galimų ateities alternatyvų lauką, o tai leidžia performuluoti turimas politikos koncepcijas pritaikant jas labiausiai tikėtinam aplinkos raidos scenarijui. Pavyzdžiui, strateginės aplinkos pokyčių prognozavimas yra itin svarbus valstybių gynybos politikos formavimo procese.

2. Scenarijai gali tapti *praktinio užsienio politikos įgyvendinimo orientyru*. Valstybė, prognozuodama išorinės aplinkos pokyčius, gali ne tik nustatyti „objektyvias“ varomąsias jėgas, bet ir identifikuoti *savo* vaidmenį scenarijuose. Kitaip tariant, prognozavimo metodai ne tik leidžia numatyti galimas aplinkos raidos tendencijas, bet ir iš dalies tą ateitį formuoja. Didelę santykinę ir struktūrinę galią tarptautinėje arenoje turintis subjektas (pvz., JAV) turi galimybę pats veikti tarptautinės sistemos raidą sau palankia linkme, t.y. ateities scenarijuose numatyti sau aktyvų vaidmenį, kuris sudarytų prielaidas realizuoti turimą užsienio politikos koncepciją.⁸

Akademiniu požiūriu scenarijai turi pridėtinę vertę kaip politikos analizės instrumentas, leidžiantis geriau pažinti analizuojamų reiškinių specifiką ir įvertinti tuos jų aspektus, kurie gali likti nepastebėti naudojant „tradicinę“ analizės metodologiją. Socialinėje realybėje yra daug „neišsiskleidusių“ jėgų: siekiant nustatyti šias jėgas ir galimą jų poveikį tolesnei analizuojamo reiškinio raidai, itin parankiu instrumentu tampa prognozavimas, kuris leidžia

⁵ Janeliūnas T., Kasčiūnas L., „Prognozavimo metodų taikymas politikos moksluose“, *Politologija*, 2007/3 (47), p. 14.

⁶ Miles I., *Scenarios and Foresight, towards a constructive integration*, Manchester: University of Manchester, 2002, p. 2–5

⁷ Ratcliffe J., „Scenario Building: a Suitable Method for Strategic Real Estate Planning“, *Property Management*, 18(2), 2000, p. 3–7.

⁸ Janeliūnas T., Kasčiūnas L., „Prognozavimo metodų taikymas politikos moksluose“, *Politologija*, 2007/3 (47), p. 25.

kompleksiškai išanalizuoti tyrimo objekto aplinką. Kitaip tariant, žvelgiant iš akademinės perspektyvos, scenarijų konstravimu siekiama ne kuo tiksliau numatyti ateitį, bet ištirti, kaip ateitis gali keistis priklausomai nuo skirtingų objekto raidai svarbių veiksmų konfigūracijų. Scenarijus suteikia galimybę „išgryninti“ kompleksinę socialinę realybę, sumodeliuojant ir aprašant keletą galimų analizuojamo objekto raidos variantų.

Scenarijų konstravimas prognostinių tyrimų kontekste ypatingas tuo, jog leidžia integruoti įvairius prognozavimo modelius: ekspertų žinias (Delphi apklausos, ekspertinis vertinimas) bei kiekybinius metodus (statistinė analizė, ekonometriniai modeliai ir pan.). Tai padidina scenarijaus kaip metodo lankstumą ir pritaikomumą įvairiose srityse⁹, taip pat ir tarptautinių santykių tyrimuose, kurie dažnai remiasi kiekybinių metodų ir analitinių išvalgų deriniu. Be to, daugelis kitų prognozavimo metodų pateikia tik vieną nagrinėjamo subjekto ateities „versiją“ (labai apribojamas tyrimo laukas), o konstruojant scenarijus išryškina kelias ateities projekcijos, o tai labai išplečia galimybę atlikti išsamią analizę.¹⁰

Apibendrinant svarbiausių prognozavimo teoretikų darbus galima išskirti du pagrindinius scenarijų tipus:¹¹

1. *Ekstrapoliacija (deskriptyvinis modelis)* – tai toks scenarijų konstravimo modelis, kai remiantis dabartyje susiklosčiusia situacija yra išskiriamos pagrindinės varomosios jėgos ir tuomet analizuojama, kokius tyrimo objekto raidos scenarijus gali lemti skirtingai sumodeliuotos šių jėgų konfigūracijos. Šio prognozavimo modelio esmė – klausimas „kas, jeigu...?“, t.y. analizuojama skirtingų svarbiausių nepriklausomų kintamųjų konfigūracijų įtaka analizės objektui.

2. *Orientacija į tikslą (normatyvinis modelis)* – remiantis šiuo modeliu, identifikuojama reikšminga tyrinėjamo objekto ateities būseną ir tuomet analizuojama, kas turi atsitikti, kad ji būtų pasiekta. Šio prognozavimo modelio esmė – klausimas, kokios sąlygos turi egzistuoti, kad būtų įgyvendintas iš anksto numatytas nagrinėjamo reiškinio raidos scenarijus.

1.3. Teorinis scenarijų konstravimo modelis

Scenarijų konstravimo sėkmė ir rezultatai labai priklauso nuo pasirinkto scenarijų projektavimo modelio ir metodologijos. Tai ypač aktualu tarptautinių

⁹ Bood R. P., Postma T. J., „Scenario Analysis as a Strategic Management Tool“, *Research report SOM 9805*, University of Groningen, Faculty of Economics, 1998, p. 8.

¹⁰ Beck P. W., „Corporate Planning for an Uncertain Future“, *Long Range Planning*, 15(4), 1982, p. 18.

¹¹ Šiame straipsnyje scenarijai skirstomi į ekstrapoliacinius (deskriptyvinius) ir į tikslą orientuotus (normatyvinius) remiantis vieno didžiausių autoritetų prognozavimo srityje Hermano Kahno darbais (Kahn H., „Choosing a Perspective on the Future“, Hudson Institute, http://www.hudson.org/index.cfm?fuseaction=publication_details&id=1161, 2009 10 10). Lietuvių autorių (T. Janeliūno, L. Kasčiūno, A. Molio) darbuose deskriptyviniai metodai apibendrinami kaip „simuliacija“, o normatyviniai – kaip „relevantiškumo medis“. Toks skirstymas turinio požiūriu iš esmės atitinka naudojamą šiame straipsnyje, tačiau jis daugiau numato konkrečias prognozavimo technikas (pavyzdžiui, „relevantiškumo medis“ yra siauresnė sąvoka ir neapima visos normatyvinių metodų grupės).

santykių tyrimams, kurie pasižymi savita specifika, dideliu kompleksiskumu ir sudėtingomis kintamųjų kombinacijomis. Universalus prognozavimo modelio nėra, todėl prognozavimo metodikos, prielaidų ir ribų pasirinkimas atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir specifiką yra paties tyrėjo prerogatyva.

Apibendrinant žymiausių scenarijų konstravimo teoretikų ir praktikų pateikiamus modelius¹², galima išskirti 4 svarbiausius scenarijų konstravimo etapus, kurie leidžia užtikrinti metodologinį prognozavimo nuoseklumą (žr. 1 pav.).

1 pav. Scenarijų konstravimo etapai (parengta autoriaus)

Taikant scenarijų konstravimo metodą tarptautinių santykių tyrimuose, daugiausia metodologinių problemų kelia 3 klausimai: (1) kokie veiksniai turi didžiausią įtaką analizuojamo objekto raidai, t.y. ką laikyti nepriklausomais tyrimo kintamaisiais; (2) kuo remiantis turėtų būti atrinktos skirtingos tų veiksmų kombinacijos; (3) koku būdu įvertinti/išmatuoti nepriklausomų kintamųjų poveikį analizės objektui.

1. Scenarijų konstravimo tyrimuose svarbiausiems veiksniams identifikuoti paranku naudoti aplinkos analizės (angl. *environmental scanning*) metodą, kuris leidžia išskirti analizuojamo objekto raidai didžiausią įtaką turinčius išorinius veiksnius (socialiniai, politiniai, ekonominiai, technologiniai, eko-

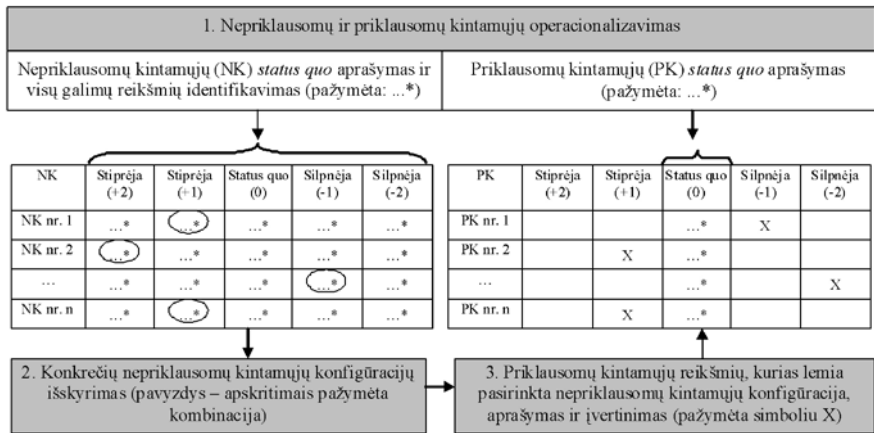
¹² Van Notten P., et al., „An Updated Scenario Typology“, *Futures*, 35, 2003; Ratcliffe J., „Scenario building: a suitable method for strategic real state planning“ *Property Management*, 18(2), 2000; Schwartz P., *The Art of the Long View: Planning for the Future in an Uncertain World*, Doubleday Currency, New York, 1991; Postma T., Liebl F., „How to Improve Scenario Analysis as a Strategic Management Tool?“ *Technological Forecasting & Social Change*, 72, 2005; Becker H., „Scenarios: A Tool of Growing Importance to Policy Analysts in Government and Industry“, *Technological Forecasting and Social Change*, 23, 1983; Van der Heijden K., *Scenarios Strategies and Strategy Process*, Breukelen: Nijenrode University Press, 1997; Chermack T. J., „A Theoretical Model of Scenario Planning“, *Human Resource Development Review*, 3(4), 2004; Keough S. M., Shanahan J., „Scenario Planning: Toward a More Complete Model for Practice“, *Advances in Developing Human Resources* 2008, 10(2), 2008.

loginiai veiksniai bei įvairūs jų deriniai). Atsižvelgiant į tyrimo specifiką, (i) nepriklausomiems kintamiesiems gali būti suteikiamos tam tikros kiekybinės išraiškos (įverčiai); (ii) gali būti aprašomos (kaip atspirties tašką imant *status quo* situaciją) skirtingos jų reikšmės (kintamųjų pasireiškimo stiprėjimas arba silpnėjimas).

2. Skirtingų nepriklausomų kintamųjų konfigūracijų sudarymo metodiką lemia kintamųjų pobūdis ir kvantifikavimo galimybės. Atsižvelgiant į scenarijų konstravimo tikslą ir turimų duomenų tipą, galima pasirinkti įvairius metodologinius įrankius – matricos sudarymas, vadinamasis „sprendimų medžio“ modelis, atsitiktinė sąveika, kraštutiniai variantai ir kt. Į analizę įtraukus daug kintamųjų, tampa įmanomos labai įvairios jų konfigūracijos. Siekiant atrinkti tyrimui reikalingiausias kintamųjų kombinacijas, galima remtis scenarijų grupavimo ir nereikšmingai besiskiriančių scenarijų atmetimo principais: (i) išskiriama daug nepriklausomų kintamųjų kombinacijų; (ii) analizuojamas visų šių kombinacijų poveikis priklausomiems kintamiesiems (scenarijų „juodraščių“ parengimas); (iii) scenarijai grupuojami; (iv) atmetami nereikšmingai besiskiriantys scenarijai, tokiu būdu iš kiekvienos grupės „iškristalizuojant“ scenarijus, geriausiai atspindinčius tos grupės charakteristikas.

3. Siekiant įvertinti nepriklausomų kintamųjų poveikį analizės objektui, svarbu identifikuoti priklausomus kintamuosius, nusakančius esmines nagrinėjamo reiškinių charakteristikas. Kiekvieno scenarijaus turinys atskleidžiamas būtent per konkrečių priklausomų kintamųjų aprašymą. Prieš pradėdant konstruoti scenarijus, svarbu įvertinti kiekvieno priklausomo kintamojo *status quo* situaciją. Konstruojant scenarijus yra vertinama, kaip ši situacija keistųsi priklausomai nuo skirtingų nepriklausomų kintamųjų kombinacijų.

Šiais principais paremtas scenarijų konstravimo modelis, kuriuo ir remiamasi šiame straipsnyje, pateikiamas 2 paveiksle.

2. NATO transformacijos kryptys

2.1. Aljanso varomosios jėgos

Atlikus Aljanso strateginės aplinkos ir vidinių veiksnių analizę, galima konstatuoti, kad NATO transformacijai daugiausia įtakos turi šie veiksniai: (1) tarptautinio saugumo aplinkos charakteristikos (svarbiausius iššūkius NATO saugumui galima suskirstyti į 2 grupes – „modernius“ ir „postmodernius“); (2) vidinė NATO sąveikos dinamika (santykiai tarp NATO narių ir jų suinteresuotumas Aljanso veiksmingumu).

Atitinkamai yra skiriamos trys nepriklausomų kintamųjų grupės, turinčios po tris kintamuosius, nusakantiems konkrečius Aljanso išorinės aplinkos ir vidinės dinamikos parametrus:

1. „Modernūs“ saugumo iššūkiai: (a) Rusijos užsienio politikos agresyvumas; (b) kitų galios centrų (valstybių ir karinių-politinių blokų) keliama grėsmė; (c) neprognozuojamų agresyvių („piktavalių“) valstybių keliama grėsmė.

2. „Postmodernūs“ saugumo iššūkiai: (a) asimetrinių grėsmių stiprėjimas; (b) transnacionalinio organizuoto nusikalstamumo ir socialinio pobūdžio grėsmių stiprėjimas; (c) išteklių trūkumas ir neigiami klimato kaitos padariniai.

3. NATO vidinė asimetrija: (a) JAV nesuinteresuotumas NATO veiksmingumu; (b) nesutarimai tarp NATO narių; (c) ES geopolitinio subjektiškumo stiprėjimas (ES bendroji saugumo ir gynybos politika (BSGP)¹⁴ kaip atsvara NATO).

Remiantis teoriniu modeliu, kiekvienas iš šių kintamųjų scenarijuose gali

¹³ Šiame modelyje atspindinčių analizės principų atspirties taškas – Aljanso vadovietės transformacijai atliktoje studijoje „Pasaulio ateities scenarijai“ (angl. *Future World Scenarios*) naudojama metodologija. Žr. Allied Command Transformation, „Future World Scenarios: Supporting Paper to the Long Term Requirements Study“. <http://www.act.nato.int/multiplefutures/ACTFutureWorldScenariosApr06.pdf>, 2009 11 02.

¹⁴ 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojusioje Lisabonos sutartyje Europos saugumo ir gynybos politika (ESGP) tapo Bendrąja saugumo ir gynybos politika (BSGP). Todėl šiame straipsnyje yra naudojama santrumpa BSGP.

igyti penkias reikšmes: nuliui (0) lygi reikšmė nusako kintamojo *status quo*, kuris aprašomas lentelėje Nr. 2. Jei *status quo* tendencijų pasireiškimas stiprėja, kintamasis įgyja +1 arba +2 reikšmes, jei silpnėja – įgyjama –1 arba –2 reikšmė.

Pabrėžtina, kad NATO transformacijos scenarijų tyrimas šiame straipsnyje apima ilgojo laikotarpio projekciją, t.y. daroma prielaida, jog į analizę įtraukiami nepriklausomi kintamieji gali pasireikšti 10–15 metų laikotarpiu.

1 lentelė. **Aljanso raidai didžiausią įtaką turintys nepriklausomi kintamieji¹⁵**

	Svarbiausi nepriklausomi kintamieji (status quo)
Rusijos užsienio politikos agresyvumas	<ul style="list-style-type: none"> - Aljansas dažnai traktuojamas kaip priešiškas veikėjas. - Naudojama karinė jėga prieš NATO partneres. - Dažnai vartojama aštri politinė retorika NATO atžvilgiu. - Prieštaraujama įvairioms NATO politikos formoms (plėtra, priešraketinė gynyba ir kt.). - Daromas energetinis ir ekonominis spaudimas. Siekiama daryti įtaką kai kurių NATO šalių ir partnerių vidaus politikos procesams. - Nesilaikoma tarptautinių išipareigojimų (sutarčių). - Remiamos Aljansui priešiškos valstybės. - Išlaikomas didelis branduolinis arsenalas, intensyviai plėtojami konvenciniai kariniai pajėgumai. - Dažnai demonstruojami „kariniai raumenys“: didelio masto karinės pratybos, tolimųjų reisų bombonešių skrydžiai ir kt.

¹⁵ Nepriklausomi kintamieji buvo išskirti remiantis dviem pagrindinėmis šaltinių grupėmis:

1. Analitinės-prognostinės studijos, kuriose analizuojamos tarptautinio saugumo tendencijos ir galimos įvairių grėsmių (saugumo iššūkių) transformacijos kryptys: Allied Command Transformation, „Future Security Environment“, Norfolk, 2007, <http://www.act.nato.int/multiplefutures/ACTFutureSecurityEnvironmentFirstEdition.pdf>; National Intelligence Council, „Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council’s 2020 Project“. Pittsburgh: Government Printing Office, 2004. <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf>; Hettne B., Odén B., sudar., „Global Governance in the 21st Century: Alternative Perspectives on World Order“, Stockholm: Almkvist & Wiksell International, 2002, http://www.egdi.gov.se/pdf/study/study2002_2.pdf; American Council for the United Nations University, „Global Energy Scenarios. Technology Pushes off the Limits to Growth“, CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, 2006, <http://www.acunu.org/millennium/energy-technology.html#this>.

2. Studijos, nagrinėjančios NATO specifiką ir veiklą įvairiose srityse bei karines-politines ateities saugumo iššūkių implikacijas Aljansui: Hamilton D., Barry C., „Alliance Reborn: An Atlantic Compact for the 21st Century“, Atlantic Council of The United States, 2009, http://www.acus.org/files/publication_pdfs/65/NATO-AllianceReborn.pdf; Larrabee F., Lindley-French J., „Revitalizing the Transatlantic Security Partnership: An Agenda for Action“, Venusberg Group and Rand Corporation, 2009, http://www.rand.org/pubs/reprints/2009/RAND_RP1382.pdf; Cebrowski A., Lanxade J., „NATO Transformation: Problems and Prospects“, Atlantic Council of The United States, 2004, http://www.acus.org/docs/0404-NATO_Transformation_Problems_Prospects.pdf; Naumann K., et al., „Towards a Grand Strategy for an Uncertain World: Renewing Transatlantic Partnership“, Noaber Foundation, 2007, http://www.csis.org/media/csis/events/080110_grand_strategy.pdf; Korteweg R., Podkolinski R., „New Horizons: Finding a path away from NATO’s de-solidarisation“, The Hague Centre for Strategic Studies, 2009, <http://www.natonewhorizons.org/NewHorizons-DigitalEdition.pdf>; Allied Command Transformation, Multiple Futures Project Final Report, 2009, http://www.act.nato.int/media/Multiple_Futures/20090503_MFP_finalrep.pdf.

<p>Kitų galios centrų keliama grėsmė</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Alternatyvios karinės-politinės struktūros (Kolektyvinės saugumo sutarties organizacija -KSSO, Šanchajaus bendradarbiavimo organizacija – ŠBO) nekelia karinės grėsmės Aljansui. - Alternatyvūs blokai neprilygsta NATO karine galia, yra silpnai politiškai integruoti. - Regioninės galios (Rusija, Kinija) siekia įvairiomis priemonėmis plėsti savo „įtakos zonas“; tai vis dažniau prasilenkia su NATO interesais. - Vyksta intensyvūs didesnės regioninės ir globalios įtakos siekiančių valstybių (Kinijos, Indijos) ginklavimosi, konvencinės ginkluotės modernizavimo, branduolinių pajėgumų didinimo procesai.
<p>Neprognozuojamų agresyvių valstybių keliama grėsmė</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Masinio naikinimo ginklais disponuojančios nestabilios valstybės (Šiaurės Korėja, Pakistanas, potencialiai – Iranas) nekelia tiesioginės karinės grėsmės NATO šalims, tačiau intensyviai investuoja į sėkmingai branduolinei atakai reikalingų pajėgumų stiprinimą. - Neprognozuojamos valstybės (pvz., Iranas) siekia regioninės lyderystės, vykdo agresyvią regioninę politiką, pasižymi aštria politine retorika NATO šalių atžvilgiu, sparčiai modernizuoja ginkluotę.
<p>Organizuotas nusikalstamumas ir socialinės grėsmės</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Žlugusių ir žlungančių valstybių keliamos problemos yra laikomos vienu svarbiausių rizikos veiksnių Aljansui. - Intensyvėjantis piratavimas pažeidžia NATO šalių ekonominius/energetinius interesus. - Organizuoto nusikalstamumo Aljansas netraktuoja kaip svarbaus iššūkio saugumui (tai nėra NATO kompetencijos sritis). - Spartus gyventojų skaičiaus daugėjimas ir intensyvi urbanizacija lemia gana dažnus įvairiuose regionuose vykstančius etninius-religinius konfliktus, tačiau tai neturi tiesioginių padarinių NATO
<p>Išteklių trūkumas ir neigiami klimato kaitos padariniai</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Klimato kaitos procesai lemia didėjančią įtampą Arkties regione, Aljanso vyksta diskusija dėl galimų NATO išitraukimo formų. - Stiprėja valstybių konkurencija dėl energijos išteklių. - NATO nepriklausančios šalys disponavimą energijos ištekliais panaudoja politiniais tikslais. - Nėra iki galo aiškios klimato kaitos proceso implikacijos NATO saugumui; didėjantis gyvybiškai svarbių išteklių trūkumas yra laikomas svarbiu rizikos veiksniu Aljansui.

<p>JAV nesuinteresuotumas NATO efektyvumu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vienas svarbiausių JAV deklaruojamų užsienio politikos principų – veiksmų koordinavimas su partneriais ir veikimas aljansuose. - JAV dažnai deklaruoja NATO, kaip transatlantinę ryšį ir solidarumą iškūnijančios saugumo struktūros, reikšmę. - Šiuo metu Aljansas JAV yra reikalinga struktūra, leidžianti atgauti partnerių pasitikėjimą ir tarptautinį prestižą. - Be NATO partnerių paramos JAV būtų itin sudėtinga užtikrinti sėkmę operacijoje Afganistane, kuri yra JAV užsienio politikos prioritetas. - JAV pabrėžia išsipareigojimus NATO kolektyvinės gynybos ir saugumo nedalomumo principams.
<p>Nesutarimai tarp NATO narių</p>	<ul style="list-style-type: none"> - NATO šalių pozicijos išsiskiria įvairiais Aljanso politikos klausimais: nėra sutarimo dėl NATO plėtros, priešraketinės gynybos strategijos, konvencinių grėsmių Aljansui, politikos Rusijos atžvilgiu ir kt. - Įtampą Aljanso viduje didina netolygus dalyvavimo tarptautinėse operacijose naštos pasidalijimas. - Aljanso sprendimų priėmimą apsunkina dviejų NATO narių – Turkijos ir Graikijos – konfliktas.
<p>ES geopolitinio subjektiškumo stiprinimas (BSGP kaip atsvara NATO)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ES ekonominė ir politinė integracija vyksta gana sėkmingai, tačiau ES išlieka išskaidyto suverenumo dariniu. - BSGP siekia didesnio savarankiškumo nuo NATO, nors veikti intensyvesnio pobūdžio krizių valdymo operacijose ES yra nepasirengusi; - Didžioji dalis ES valstybių nėra išvysčiusios svarbių karinių pajėgumų (strateginio gabenimo oru, žvalgybos ir pan.); - Dalinis struktūrinis persidengimas tarp NATO ir BSGP: šalys abiems organizacijoms dažnai priskiria tuos pačius pajėgumus; - BSGP nuosekliai siekia stiprinti savarankiškus operacinio planavimo pajėgumus; - Bendradarbiavimas remiasi Berlin+ susitarimais (ES priėjimas prie NATO planavimo ir žvalgybos išteklių).

2.2. NATO saugumo užtikrinimo priemonės

NATO saugumo užtikrinimo priemonės – tai priklausomi kintamieji, galintys įgyti skirtingas reikšmes ir sudarantys scenarijų turinio pagrindą. Atlikus išsamią NATO veiklos formų analizę, galima išskirti tokias svarbiausias Aljanso saugumo užtikrinimo priemones: (1) konvencinių karinių pajėgumų bei branduolinio ginklo reikšmė ir vystymas; (2) „asimetrinių“ pajėgumų reikšmė ir vystymas; (3) civilinių pajėgumų reikšmė ir vystymas; (4) partnerystės ir plėtros politika; (5) operacijų intensyvumas ir spektras. Jų *status quo* aprašymas pateikiamas lentelėje.

2 lentelė. Priklausomi kintamieji – NATO saugumo užtikrinimo priemonės¹⁶

	NATO saugumo užtikrinimo priemonės (status quo)
Konvencinių karinių pajėgumų bei branduolinio ginklo reikšmė ir vystymas	<ul style="list-style-type: none"> - Konvenciniams kariniams pajėgumams Aljanso saugumo strategijoje skiriama didelė reikšmė. Svarbiausias NATO tikslas – užtikrinti efektyvią kolektyvinę gynybą, o viena svarbiausių saugumo užtikrinimo priemonių – atgrasymo strategija. - Efektyvų atgrasymą Aljansui užtikrina ne tik didelė konvencinė karinė galia, integruota karinė struktūra, išplėtotą operacinio planavimo sistema, integruota oro gynybos sistema ir pan., bet ir didelis branduolinis arsenalas (įskaitant Europoje dislokuotą JAV branduolinį ginklą). - Išnaudojant tokius instrumentus kaip NATO investicijų saugumo programa (NSIP), yra vystoma NATO narių infrastruktūra (oro ir jūrų uostai, komunikacijos ir pan.). - Teritorinė gynyba šiuo metu nėra Aljanso prioritetas – svarbiausiu NATO prioritetu pastaruosius kelerius metus oficialiai laikoma operacija Afganistane. - Aljansas oficialiai deklaruoja įsipareigojimą prisidėti prie masinio naikinimo ginklų neplatavimo proceso, tačiau realiai neturi reikšmingų MNG platinimo kontrolės svertų.
„Asimetrinių“ pajėgumų reikšmė ir vystymas	<ul style="list-style-type: none"> - Mobilių ir daugiavfunkčių (rekonstrukcijos, stabilizacijos, evakuacijos ir pan. užduotis gebančių atlikti) pajėgų plėtojimas yra vienas svarbiausių NATO prioritetų, siekiant būti pasiruošus reaguoti į asimetrinius saugumo iššūkius. - Daug dėmesio skiriama antiteroristinių pajėgumų plėtojimui (Partnerystės veiksnių prieš terorizmą planas, Gynybos prieš terorizmą programa ir kt.) - Plėtojami kibernetinės gynybos pajėgumai, ypatingą dėmesį skiriant informacinių sistemų apsaugai ir veiksnių koordinavimui. - Svarstomas galimas Aljanso indėlis reaguojant į klimato kaitos keliamus pokyčius (vyksta diskusija dėl galimo NATO vaidmens Arkties regione). - Svarstomas galimas Aljanso indėlis užtikrinant energetinį saugumą (apsikeitimas informacija ir žvalgybos duomenimis; tarptautinio ir regioninio bendradarbiavimo skatinimas; svarbių infrastruktūros objektų apsauga ir kt.).

¹⁶ NATO saugumo užtikrinimo priemonių turinys aprašomas remiantis:

(1) svarbiausiais NATO dokumentais (1949 m. Šiaurės Atlanto sutartimi, 1999 m. NATO Strategine koncepcija ir 2006 m. Išsamiosiomis politinėmis gairėmis; 2009 m. Aljanso saugumo deklaracija ir kt.);
 (2) NATO vadovų ir ministrų susitikimų komunikatais, NATO Generalinio sekretoriaus kalbomis;
 (3) NATO Parlamentinės asamblėjos raportais, oficialiais NATO leidiniais.

<p>Civilinių pajėgumų reikšmė ir vystymas</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vienas svarbiausių NATO prioritetų operacijose (visų pirma Afganistane) – sugebėti sklandžiai koordinuoti veiksmus su kitomis tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis. Plėtojamas civilinių ir karinių instrumentų integravimo bei glaudaus bendradarbiavimo su kitais veikėjais mechanizmas (angl. Comprehensive approach), kuris tampa vienu svarbiausių NATO strategijos elementų vykdant operacijas. - Pats Aljansas rekonstrukcijos operacijoms reikalingų civilinių pajėgumų iš esmės nevysto – daugiau orientuojamasi į saugumo užtikrinimą (taip pat – mokymus), rekonstrukcijos darbus paliekant kitiems veikėjams (Jungtinės Tautos, Pasaulio bankas, nevyriausybinės organizacijos ir pan.). - NATO iš esmės neturi pajėgumų, galinčių daryti įtaką socioekonominėi įvairių ekonomiškai ir politiškai silpnų valstybių raidai (taikos palaikymo ir teisės viršenybės misijos, ekonominė ir humanitarinė parama, socialinės ir švietimo programos, energetiniai, ekonominiai, infrastruktūros projektai, ligų plitimo prevencinės priemonės ir pan.).
<p>Partnerystės ir plėtros politika</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Aljansas yra išvystęs labai platų įvairių partnerystės programų tinklą: Partnerystės taikos labui programa, Euroatlantinės partnerystės taryba, NATO-Rusijos taryba, NATO-Ukrainos komisija, NATO-Gruzijos komisija, Viduržemio jūros dialogas, Stambulo bendradarbiavimo iniciatyva. Dialogo ir bendradarbiavimo (partnerystės) politikos plėtrą Aljansas laiko viena svarbiausių priemonių siekiant išplėsti demokratinėmis vertybėmis, tarpusavio pasitikėjimu, skaidrumu ir bendrais veiksmais paremtą stabilumo/saugumo zoną ir taip užkirsti kelią naujų nesaugumo židinių susiformavimui. - Kita vertus, Aljansas nevykdo intensyvaus politinio dialogo su tokiais veikėjais kaip Kinija, Indija, taip pat nėra išvystytas intensyvus praktinis bendradarbiavimas su tokiomis organizacijomis kaip Afrikos Sąjunga ar Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija. Santykių su JTO sklandumą apsunkina daug politinių ir procedūrinių trukdžių, o kai kurios programos (pavyzdžiui, Stambulo bendradarbiavimo iniciatyvos mastu) yra daugiau formalios ir neturi realaus turinio. NATO santykiai su Europos Sąjunga taip pat dažnai remiasi konkurencija, o ne bendradarbiavimu. - Pastaraisiais metais Aljansas vykdo intensyvią plėtros politiką – 2004 m. priimtos 7 naujos valstybės, 2009 m. – 2 (Albanija ir Kroatija).
<p>Operacijų intensyvumas ir spektras</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Aljansas šiuo metu vykdo didelio masto operacijas Afganistane (ISAF) ir Kosove (KFOR); taip pat vykdoma prieš piratavimą nukreipta operacija Adeno įlankoje, karių apmokymo misija Irake, antiteroristinė operacija Viduržemio jūroje, teikiama parama Afrikos Sąjungos vykdomoms taikos palaikymo misijoms.

2.3. NATO raidos scenarijai

Aprašant kiekvieną scenarijų pirmiausia apibendrintai įvertinami jame pasireiškiantys NATO strateginės aplinkos bei paties Aljanso bruožai. Tuomet pateikiamos priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų reikšmių lentelės. Galiausiai scenarijaus turinys išskleidžiamas detalizuojant visų priklausomų kintamųjų charakteristikas.

2.3.1. Scenarijus A: NATO kaip globalus krizių valdymo mechanizmas

Šis scenarijus pasižymi maksimaliu „postmodernių“ saugumo iššūkių pasireiškimu (+6), efektyvia vidine Aljanso sąveika (-4; JAV ir Europos valstybės šiame scenarijuje suinteresuotos efektyvia Aljanso veikla) bei iš esmės nereikšmingu „modernių“ iššūkių rinkiniu (-2). Tokia konfigūracija lemia stiprų priklausomų kintamųjų pasireiškimą (keturios iš penkių saugumo užtikrinimo priemonių įgyja šio straipsnio vertinimo sistemos rėmuose maksimalų įvertį +2, nereikšmingi tik konvenciniai kariniai pajėgumai ir branduolinis ginklas). Kitaip tariant, stiprus „postmodernių“ saugumo iššūkių pasireiškimas determinuoja plataus spektro saugumo užtikrinimo priemonių poreikį, kurį jam suteikia galios vidinės asimetrijos problemų nebuvimas: plėtojamos daugiafunkcės pajėgos, vystomi stabilizacijos ir rekonstrukcijos pajėgumai, Aljansui būdingas platus operacijų ir partnerystės spektras.

3 lentelė. Scenarijų A lemianti nepriklausomų kintamųjų konfigūracija

	+2	+1	0	-1	-2
„Modernūs“ saugumo iššūkiai				A	
				A	
			A		
„Postmodernūs“ saugumo iššūkiai	A				
	A				
	A				
NATO vidinė asimetrija				A	
					A
				A	

4 lentelė. Kiekybiniai priklausomų kintamųjų įverčiai scenarijuje A

	+2	+1	0	-1	-2
Konvenciniai pajėgumai				A	
„Asimetriniai“ pajėgumai	A				
Civiliniai pajėgumai	A				
Partnerystė ir plėtra	A				
Operacijų intensyvumas	A				

1. Konvencinių karinių pajėgumų bei branduolinio ginklo reikšmė ir vystymas. „Modernūs“ saugumo iššūkiai šiame scenarijuje nėra itin aktualūs Aljanso saugumui, todėl konvenciniai kariniai pajėgumai praranda reikšmę. Rusija NATO traktuoja kaip svarbų partnerį ir nesiekia agresyviai plėsti įtakos kaimyninėse valstybėse. Kariniai veiksmai nėra naudojami sprendžiant valstybių santykių problemas. Svarbiausi galios centrai (didžiosios valstybės ir alternatyvūs Aljansui kariniai-politiniai blokai) prisiima išpareigojimus dėl branduolinio arsenalo mažinimo, mažėja „įtakų zonų“ reikšmė tarptautinėje politikoje. „Piktavalės“ valstybės nekelti tiesioginės grėsmės Aljansui, tačiau intensyviai plėtoja masinio naikinimo ginklus, demonstruoja priešišumą NATO valstybėms, vykdo agresyvią regioninę politiką ir nesileidžia įtraukiamos į įvairius nusiginklavimo/pasitikėjimo kūrimo mechanizmus.

Šių grėsmių kontekste Aljansas, nors ir išlaiko efektyviam atgrasymui reikalingą branduolinį arsenalą, iš esmės neinvestuoja į kolektyvinei gynybai reikalingą statinę infrastruktūrą ir sunkiąją ginkluotę. Kita vertus, daug dėmesio skiriama priešraketinės gynybos sistemos, galinčios užtikrinti dalinę apsaugą nuo tarpžemyninių balistinių raketų, palaikymui ir tobulinimui. Taip pat labai svarbus vaidmuo tenka jūrinei galiai – didėja NATO vaidmuo siekiant užtikrinti netrikdomą energijos išteklių gabenimą jūrų keliais bei ginant Aljanso interesus dėl klimato kaitos proceso atsivėrusiose teritorijose (pvz., Arkties regione).

V straipsnio išpareigojimai formaliai galioja, tačiau praktiškai nėra stiprinami. Ekspedicinis Aljanso veiklos pobūdis ir realių konvencinių grėsmių nebuvimas lemia savotišką V straipsnio „difuzijos“ procesą.

2. „Asimetrinių“ pajėgumų reikšmė ir vystymas. Didžiausią grėsmę Aljansui šiame scenarijuje kelia asimetrinės grėsmės – teroristiniai išpuoliai prieš NATO valstybes, gerai organizuotas transnacionalinis teroristinių struktūrų tinklas, sunkiai kontroliuojamas masinio naikinimo ginklų platinimo procesas, išpuoliai prieš Aljanso kompiuterines sistemas.

Atitinkamai itin didelė reikšmė tenka asimetriniams kariniams pajėgumams. Aljansas daug dėmesio skiria daugiafunkčių greitojo reagavimo pajėgų plėtojimui. NATO valstybėms pavyksta užpildyti visas efektyvioms ekspedicinėms operacijoms reikalingų pajėgumų spragas. Kuriamos ne tik itin pažangios kibernetinės gynybos, bet ir kibernetinio puolimo technologijos. Daug dėmesio skiriama bioterorizmo ir cheminio ginklo panaudojimo prevencijai bei pasirusimui neutra-

lizuoti pasekmes šių ginklų panaudojimo prieš NATO šalis atveju. Reaguodamas į teroristinių organizacijų veiklos intensyvumą, Aljansas išvysto išankstinių veiksmų doktriną, leidžiančią preventyviai neutralizuoti grėsmes. NATO sustiprina vaidmenį svarbiausių energetikos ir kitų infrastruktūros objektų apsaugos srityje.

3. Civilinių pajėgumų reikšmė ir vystymas. Spartus populiacijos augimo procesas ir intensyvi urbanizacija lemia dažnus įvairiuose regionuose vykstančius etninius-religinius konfliktus, turinčius sudėtingų socioekonominių pasekmių. Dažnai sutrikdomas energijos išteklių tiekimas, senkantys resursai kelia daug politinių problemų nuo išteklių importo iš nestabilių regionų priklausomoms valstybėms.

Reaguodamas į šiuos saugumo iššūkius, NATO sparčiai vysto civilinius pajėgumus. Aljansas įgyja politinių, ekonominių ir diplomatinių svirtų, leidžiančių daryti didelę įtaką valstybėms, kuriuose labiausiai jaučiami neigiami išteklių trūkumo ir demografinių problemų padariniai. Aljansas sukuria integruotą krizių valdymo mechanizmą, į kurią įeina ne tik saugumo užtikrinimo funkcijos, bet ir stabilizacijos bei rekonstrukcijos pajėgumai. NATO disponuoja labai plačiu spektru priemonių (teisės viršenybės, gero valdymo priemonės, socialinės, švietimo programos, ekonominė ir humanitarinė pagalba ir pan.), kurių įgyvendinimas glaudžiai koordinuojamas su kitomis tarptautinėmis organizacijomis. Tokiu būdu Aljansas įgyja galimybę daryti įtaką nestabilių režimų socioekonominei transformacijai ir taip užkirsti kelią joms tapti terorizmo ar piratavimo židiniais.

4. Partnerystės ir plėtros politika. Platus saugumo iššūkių spektras lemia itin platų NATO partnerystės tinklą. Palaikomas glaudus ryšys su NATO partneriais (Australija, Pietų Korėja, Naująja Zelandija, Japonija ir pan.), vis labiau „nusitrina“ riba tarp NATO narių ir strateginių partnerių, kadangi jos yra įtraukiamos į sprendimų priėmimo procesą ir finansiškai aktyviai prisideda prie Aljanso vykdomų programų ir operacijų. Nebelieka kliūčių NATO plėtrai į posovietinės erdvės šalis ir Balkanų regioną. Daug dėmesio teikiama valstybėms, kurios yra svarbios geoenergetiniu požiūriu (energijos išteklių tranzito arba tiekimo prasme) – Aljansas siekia užtikrinti šių šalių stabilumą, tam pasitelkiamos įvairios bendradarbiavimo formos ir programos, teikiama parama ir pan.

Reikšmingas NATO išorinės politikos bruožas – branduolinio ginklo platinimo prevencija. Įvairios šalys yra įtraukiamos į globalią proliferacijos stabdymo strategiją, kuri tampa vienu svarbiausių NATO partnerystės elementų. Aljansas siekia įtraukti kuo daugiau tarptautinės politikos veikėjų į antiteroristinius veiksmus, agresyvių valstybių tramdymą, kovą su organizuotu nusikalstamumu bei klimato kaitos problemų sprendimą – glaudžiai bendradarbiaujama su kitomis tarptautinėmis organizacijomis, stengiamasi koordinuoti politiką su didžiosiomis regioninėmis galiomis (Kinija, Indija, Rusija, Brazilija, Pakistanu).

5. Operacijų intensyvumas ir spektras. Šiame scenarijuje NATO pasižymi globaliu veiklos spektru, operacijos yra vykdomos įvairiose pasaulio vietose. NATO ne tik skiria daug dėmesio antiteroristinėms operacijoms, bet ir yra įsitraukusi į stabilizacijos, rekonstrukcijos, taikos palaikymo, pokonfliktinės situacijos valdymo, konfliktų prevencijos, evakuacijos ir kt. misijas.

2.3.2. Scenarijus B: NATO kaip kolektyvinio saugumo „tvirtovė“

Šiame scenarijuje dominuoja „modernios“ grėsmės (+5; agresyvi Rusijos užsienio politika, galios politikos stiprinimas tarptautiniuose santykiuose), „postmodernių“ iššūkių reikšmė sumažėjusi (-3), o vidinės asimetrijos problemų beveik nėra (-2). Tokia konfigūracija lemia intensyvių Aljanso kolektyvinės gynybos stiprinimą. Esminis vaidmuo tenka konvencinėms saugumo užtikrinimo ir branduolinio atgrasymo priemonėms (+2), o visų kitų priklausomų kintamųjų reikšmė radikaliai sumažėja (NATO iš esmės tampa labai aiškios gynybinėmis funkcijomis apsiribojančia saugumo struktūra). JAV išlaiko didelį suinteresuotumą Europos saugumu. NATO, kaip kolektyvinio saugumo struktūros, svarba Europos valstybėms išlieka fundamentali.

5 lentelė. **Scenarijų B lemianti nepriklausomų kintamųjų konfigūracija**

	+2	+1	0	-1	-2
„Modernūs“ saugumo iššūkiai	B				
	B				
		B			
„Postmodernūs“ saugumo iššūkiai				B	
				B	
				B	
NATO vidinė asimetrija			B		
				B	
				B	

6 lentelė. **Kiekybiniai priklausomų kintamųjų įverčiai scenarijuje B**

	+2	+1	0	-1	-2
Konvenciniai pajėgumai	B				
„Asimetriniai“ pajėgumai				B	
Civiliniai pajėgumai					B
Partnerystė ir plėtra					B
Operacijų intensyvumas					B

1. Konvencinių karinių pajėgumų bei branduolinio ginklo reikšmė ir vystymas. Dėl nuolatinių Rusijos karinių provokacijų ir karinės jėgos naudojimo prieš NATO partneres egzistuoja reali karinio konflikto su Rusija grėsmė. Rusija nesilaiko svarbiausių ginklų kontrolės bei branduolinio nusiginklavimo susitarimų. Kiti svarbiausi tarptautinės arenos veikėjai (Kinija, Indija) intensyviai formuoja karinius-politinius blokus, kurie leidžia plėsti ir stiprinti įtaką jų „įtakos zonose“, dažnai pažeidžiami teritorinio integralumo principai. Alternatyvių Aljansui veikėjų karinė galia sparčiai artėja prie NATO karinio

potencialo. Situaciją tarptautinėje sistemoje dar labiau komplikuoja masinio naikinimo ginklais disponuojančios agresyvios valstybės (Sirija, Iranas, Šiaurės Korėja), kurios turi technines galimybes panaudoti juos prieš NATO šalis.

Tokia geostrateginė aplinka lemia tai, kad Aljanso saugumas visų pirma tampa priklausomas nuo atgrasymo efektyvumo ir kolektyvinės gynybos pajėgumų. NATO daug dėmesio skiria investicijoms į branduolinį ginklą (nuolat išlaikoma aukšta parengtis), vykdomos vidutinio ir trumpojo nuotolio balistinių raketų programos, investuojama į sunkiąją sausumos ginkluotę, integruotą oro gynybos sistemą, strateginius bombonešius, atominius povandeninius laivus ir pan. Daug dėmesio skiriama priešraketinės gynybos sistemos kūrimui bei priimančiosios šalies pajėgumų stiprinimui. Dažnai vykdomos V straipsnio situacijai ruošti skirtos didelio masto pratybos, kuriami įvairūs NATO „matomumo“ didinimo šalyse-narėse mechanizmai ir jėgos demonstravimo pajėgumai.

NATO kolektyvinės gynybos pagrindu tampa visą Aljanso teritoriją apimantis gynybos planas, detalai numatantis karinio atsako į 5 straipsnio situaciją modalumus. NATO karinė struktūra bei logistikos pajėgumai iš esmės yra orientuoti į kolektyvinės gynybos užduotis, teritorinės gynybos principai vyrauja Aljanso karinėje doktrinoje, mokymų ir pratybų strategijoje ir jų laikomasi planuojant pajėgumus.

2. „Asimetrinių“ pajėgumų reikšmė ir vystymas. Šiame scenarijuje asimetriniai saugumo iššūkiai nėra itin reikšmingi Aljansui. Terorizmo grėsmė nėra didelė, teroristinės struktūros nėra gerai organizuotos, veikia chaotiškai, neturi techninių galimybių padaryti rimtesnės žalos, dažniausiai nesugeba įveikti Aljanso apsaugos sistemų, teroristams nėra prieinami masinio naikinimo ginklai. Demografiniai pokyčiai neturi tiesioginių implikacijų Aljanso saugumui. NATO, nors ir išlaiko greitojo reagavimo pajėgas, „asimetrinių“ pajėgumų vystymo nelaiko prioritetu. Kita vertus, dėl dažnų kibernetakų intensyviai vystomi kibernetinės gynybos pajėgumai.

3. Civilinių pajėgumų reikšmė ir vystymas. Saugumo projektavimo dimensija (stabilizacijos, rekonstrukcijos ir pan. pajėgumai) šiame scenarijuje nėra reikšmingas Aljanso funkcinio modelio elementas. NATO nesiekia vystyti krizių valdymo mechanizmų, leidžiančių daryti įtaką socioekonominei įvairių valstybių raidai.

4. Partnerystės ir plėtros politika. Daliai NATO valstybių prieštaraujant plačiam Aljanso veiklos funkciniam ir geografiniam spektrui, tarptautinėje politikoje dominuojant jėgos politikai ir konvencinėms karinėms grėsmėms, NATO partnerystės tinklas nėra plačiai išvystytas. Glaudesnis bendradarbiavimas palaikomas tik su svarbiausiais strateginiais sąjungininkais (Japonija, Pietų Korėja, Australija), santykiai su kitomis valstybėmis ir įvairios partnerystės programos yra deklaratyvaus politinio pobūdžio, nevyksta realus veiksmų koordinavimas ar bendri kariniai projektai. Aktyvesnės partnerystės politikos ir NATO plėtros galimybes riboja agresyvi Rusijos politika jos „įtakos zonoje“.

5. Operacijų intensyvumas ir spektras. Šiame scenarijuje NATO dėmesys sutelktas į kolektyvinės gynybos ir atgrasymo mechanizmų efektyvumą,

todėl Aljansas nevykdo didelio masto ekspedicinių operacijų už NATO ribų. NATO yra pasiruošęs vykdyti smulkaus masto antiteroristines operacijas įvairiuose pasaulio taškuose, tačiau neturi pajėgumų ilgai trunkančioms misijoms, ypač jei jose reikalingos civilinės poveikio priemonės.

2.3.3. Scenarijus C: NATO kaip paralyžiuotas politinis forumas

Šiame scenarijuje svarbiausios yra įvairios „postmodernios“ grėsmės (+4), taigi egzistuoja stiprus asimetrinių saugumo užtikrinimo priemonių ir civilinių pajėgumų vystymo poreikis. Tačiau NATO viduje egzistuojanti asimetrija (+3; BSGP vystoma kaip atsvara NATO, silpnas transatlantinis ryšys, JAV nukrypimas į vienašališkos politikos modelį) iš esmės paralyžiuoja galimybę vystyti reikalingus pajėgumus („asimetriniai“ pajėgumai šiame scenarijuje iš esmės nevystomi, taip pat nevykdomos operacijos už NATO ribų). Konvenciniai pajėgumai nevystomi (-2) dėl minimalios „modernių“ grėsmių (-5) reikšmės. Šiame scenarijuje NATO yra neveiksnius nepaisant JAV suinteresuotumo Aljanso veiksmingumu. Vienintelė realiai funkcionuojanti Aljanso veiklos sritis – politinio forumo funkcijos.

7 lentelė. **Scenarijų C lemianti nepriklausomų kintamųjų konfigūracija**

	+2	+1	0	-1	-2
„Modernūs“ saugumo iššūkiai				C	
				C	
					C
„Postmodernūs“ saugumo iššūkiai		C			
	C				
		C			
NATO vidinė asimetrija			C		
		C			
	C				

8 lentelė. **Kiekybiniai priklausomų kintamųjų įverčiai scenarijuje C**

	+2	+1	0	-1	-2
Konvenciniai pajėgumai					C
„Asimetriniai“ pajėgumai					C
Civiliniai pajėgumai					C
Partnerystė ir plėtra				C	
Operacijų intensyvumas					C

1. Konvencinių karinių pajėgumų bei branduolinio ginklo reikšmė ir vystymas. Konvencinių pajėgumų plėtos tempą šiame scenarijuje didele dalimi nulemia radikali Rusijos požiūrio į NATO transformacija. Rusija ne tik traktuoja Aljansą kaip svarbų partnerį, bet ir pati inicijuoja įvairius bendradarbiavimo mechanizmus. Pasitikėjimo atmosferą tarptautiniuose santykiuose stiprina ir

kooperacinis kitų galios centrų (didžiųjų valstybių) veiklos modelis.

Bendradarbiavimo atmosfera lemia savotišką NATO kolektyvinės gynybos mechanizmo „iššaldymą“. V straipsnio galiojimas formaliai išlieka, tačiau jis nebėra paremtais realiais kariniais pajėgumais, operacinio planavimo sistema, integruota karine struktūra ir valstybių politiniais išipareigojimais. Vykstant intensyviai branduolinio nusiginklavimo procesui, NATO branduolinis arsenalas iš esmės netenka prasmės. Spaudžiant Europos valstybėms, JAV atitraukia Europoje dislokuotą branduolinį ginklą. NATO karinės struktūros transformuojamos į itin žemos parengties prastai integruotą štabų sistemą, kuri faktiškai nėra naudojama. Sunkioji ginkluotė nėra modernizuojama, NATO nevykdo bendrų išigijimų projektų, nėra investuojama į priimančiosios šalies pajėgumus, nevykdomos gynybiniais pajėgumams testuoti skirtos pratybos. Aljansas iš esmės tampa politiniu forumu, kuriame (ne visuomet pavykstant užtikrinti aukščiausią politinį atstovavimą) yra diskutuojamos globalaus saugumo problemos, neturint realių svirtų imtis efektyvių praktinių veiksmų.

2. „Asimetrinių“ pajėgumų reikšmė ir vystymas. Šiame scenarijuje Aljansas funkcionuoja sudėtingoje „asimetrinių“ saugumo iššūkių aplinkoje – saugumo situaciją komplikuoja platus teroristinių struktūrų tinklas, sunkiai kontroliuojamas masinio naikinimo ginklų platinimo procesas, dažnos kibernetikos. Daug saugumo problemų kelia žlugusios valstybės.

Nepaisant šių iššūkių, vidinis NATO silpnumas ir valstybių nesugebėjimas susitarti dėl bendrų veiksmų iš esmės lemia „asimetrinių“ Aljanso pajėgumų paralyžiuotumą. NATO formaliai yra sukūrusi įvairioms asimetrinėms užduotims pritaikytas pajėgas, tačiau valstybės faktiškai neskiria joms būtinų pajėgumų. Siekdamas užtikrinti efektyvią kovą su šiomis grėsmėmis, Europos valstybės skiria išteklius ir pajėgumus efektyviai funkcionuojančiai BSGP.

3. Civilinių pajėgumų reikšmė ir vystymas. Šiame scenarijuje civiliniais pajėgumais realiai disponuoja tik BSGP, NATO net formaliai neturi jokių civilinio poveikio svirtų. Nevykdant aktyvios veiklos už NATO ribų bei esant komplikuotam sprendimų priėmimo procesui, nėra sukuriami efektyvūs bendradarbiavimo operacijose mechanizmai su kitomis tarptautinėmis organizacijomis. Aljanso reakcija į energijos išteklių trūkumo ir klimato kaitos generuojamas problemas apsiriboja realaus poveikio neturinčiomis deklaracijomis ir politiniais pareiškimais.

4. Partnerystės ir plėtros politika. Partnerystės politika šiame scenarijuje yra vienintelė sąlygiškai efektyvi NATO veiklos sritis. Įvairūs Aljanso partnerystės formatai transformuojasi į tarptautinio saugumo problemų svarstymui skirtus politinius forumus. Partnerystės programose labai sumažėja praktinės kooperacijos formų. Nevyksta bendradarbiavimas Aljansui prisidedant prie partnerių saugumo ir gynybos sektoriaus modernizavimo, organizuojant bendrus mokymus ir pratybas arba užtikrinant gynybos planavimo procedūrų skaidrumą. Aljanso plėtros procesas „išstrigęs“, kadangi šalys neranda konsensuso dėl plėtros kryptų.

5. Operacijų intensyvumas ir spektras. Šiame scenarijuje vidiniai nesutarimai tarp Aljanso valstybių ir NATO, kaip karinės organizacijos, silpnumas,

pasireiškiantis menkai integruota karine struktūra ir reikiamų pajėgumų nebuvimu, lemia tai, kad NATO nėra pajėgus vykdyti operacijų už Aljanso ribų.

2.3.4. Scenarijus D: NATO kaip daugiafunkcė saugumo struktūra

Šis scenarijus saugumo aplinkos charakteristikų požiūriu yra scenarijų A ir B samplaika, t.y. Aljansui yra aktualūs ne tik „modernūs“ (+3), bet ir „postmodernūs“ (+4) iššūkiai. Atitinkamai tai vienintelis NATO raidos scenarijus, kuriame didėja tiek konvencinių, tiek asimetrinių, tiek civilinių saugumo užtikrinimo priemonių svarba ir plėtojimas. Be to, šiame scenarijuje NATO efektyvumui yra labai palanki vidinė struktūrinė dinamika, t.y. beveik nėra vidinės asimetrijos problemų (-5). Geostrateginė aplinka lemia poreikį intensyviai vystyti ne tik konvencinius karinius pajėgumus (reali karo su Rusija grėsmė), bet ir turėti gerai parengtą ekspedicinių pajėgumų arsenalą (terorizmo grėsmė), todėl Aljansui iškyta sudėtinga finansinio ir operacinio „persitempimo“ problema.

9 lentelė. **Scenarijų D lemianti nepriklausomų kintamųjų konfigūracija**

	+2	+1	0	-1	-2
„Modernūs“ saugumo iššūkiai	D				
			D		
		D			
„Postmodernūs“ saugumo iššūkiai		D			
		D			
	D				
NATO vidinė asimetrija					D
				D	
					D

10 lentelė. **Kiekybiniai priklausomų kintamųjų įverčiai scenarijuje D**

	+2	+1	0	-1	-2
Konvenciniai pajėgumai	D				
„Asimetriniai“ pajėgumai		D			
Civiliniai pajėgumai		D			
Partnerystė ir plėtra		D			
Operacijų intensyvumas				D	

1. Konvencinių karinių pajėgumų bei branduolinio ginklo reikšmė ir vystymas. Agresyvi Rusijos politika šiame scenarijuje kelia tiesioginių saugumo problemų Aljansui. NATO taip pat susiduria su realia masinio naikinimo

ginklų panaudojimo grėsme (Sirija, Iranas, Šiaurės Korėja). Karinio konflikto su Rusija grėsmė lemia Aljanso atgrasymo ir kolektyvinės gynybos pajėgumų stiprinimą – išlaikomas didelis aukštos parengties branduolinis arsenalas, intensyviai vystoma priešraketinės gynybos sistema, teritorinės gynybos principai tiesiogiai atsispindi NATO planavimo ir pratybų politikoje bei karinėje struktūroje. NATO, siekdama užkirsti kelią „piktavalių“ valstybių atakoms, daug dėmesio skiria prevenciniams pajėgumams.

2. „Asimetrinių“ pajėgumų reikšmė ir vystymas. Šiame scenarijuje Aljansui iškyla poreikis turėti efektyvų kovos su asimetriniais saugumo iššūkiais mechanizmą. NATO skiria daug dėmesio mobilioms daugiafunkcėms greitojo reagavimo pajėgoms kurti ir įvairioms antiteroristinėms priemonėms plėtoti. NATO darbotvarkėje svarbus vaidmuo tenka kibernetinės gynybos pajėgumams, įvairių asimetrinių atakų prevencijai bei pasiruošimui neutralizuoti galimo masinio naikinimo ginklų panaudojimo prieš NATO šalis pasekmes.

Aljansas daug dėmesio skiria svarbiausių energijos išteklių transportavimo kelių bei strateginę reikšmę turinčios infrastruktūros apsaugai. Dėl intensyvaus klimato kaitos proceso tampa prieinami energijos ištekliai, tampa valstybių konkurencijos ir konfliktų priežastimi, todėl Aljansas vysto specifinius karinius pajėgumus, leidžiančius ištraukti į šių konfliktų reguliavimo procesą. Šiame scenarijuje didžiausi gamtinių išteklių tiekėjai naudojami savo monopoline padėtimi, dažnai sutrikdomas išteklių tiekimas, todėl Aljanso darbotvarkėje energetinio saugumo klausimas yra labai aktualus.

3. Civilinių pajėgumų reikšmė ir vystymas. Implikacijų Aljanso saugumui turinčios sudėtingos socioekonominės klimato kaitos bei demografinių procesų pasekmės lemia spartų Aljanso civilinių pajėgumų vystymą. Aljanso civilinės dimensijos varomąją jėgą tampa Europos šalys, kurios nevysto BSGP dimensijos, todėl civilinius išteklius perskirsto per NATO struktūras.

4. Partnerystės ir plėtros politika. Partnerystės politika šiame scenarijuje yra svarbus Aljanso vykdomos politikos instrumentas. Tiesa, partnerystės spektrą ir efektyvumą bei NATO plėtros galimybes labai apriboja įtempti santykiai su Rusija. Aljansas palaiko glaudžius ryšius su svarbiausiais strateginiais partneriais, kurių parama yra labai svarbi kovojant su terorizmu bei sprendžiant klimato kaitos, masinio naikinimo ginklų platinimo ir organizuoto nusikaltamumo keliamas problemas. NATO ir ES glaudžiai koordinuoja sprendimų priėmimą ir sukuria sąveikų gynybos planavimo mechanizmą.

5. Operacijų intensyvumas ir spektras. Šiame scenarijuje Aljansas pajėgus vykdyti nedidelio masto stabilizacijos ir pokonfliktinės situacijos valdymo operacijas. Didelis dėmesys, skiriamas kolektyvinės gynybos pajėgumams stiprinti, lemia tai, kad NATO nėra pajėgus vykdyti daug išteklių reikalaujančių rekonstrukcijos operacijų už NATO ribų. Aljansas yra pasirengęs naudoti preventyvius karinius veiksmus prieš masinio naikinimo ginklais disponuojančias agresyvias valstybes ir nevalstybinius veikėjus.

Išvados ir žvilgsnis iš Lietuvos

Apibendrinant scenarijus, galima teigti, jog NATO saugumo užtikrinimo priemonių *poreikį* determinuoja tarptautinės saugumo aplinkos iššūkiai, o vidiniai veiksniai (transatlantinio ryšio stiprumas, vidiniai NATO nesutarimai, BSGP kaip atsvaros Aljansui vystymas) apibrėžia *galimybę* sukurti/realizuoti tam tikras saugumo užtikrinimo priemones ir užtikrinti jų efektyvumą.

Šiame straipsnyje sukonstruoti scenarijai suteikia galimybę pasinaudojant išskirtais nepriklausomais kintamaisiais bei jų sąveikos rezultatais atsakyti į klausimą, kuria kryptimi šiuo metu vyksta Aljanso transformacija.

Trumpuoju laikotarpiu (1–3 m.) tikėtinas stipresnis „modernių“ saugumo iššūkių pasireiškimas: (a) didėjantis Rusijos karinis aktyvumas, „išskirtinės įtakos zonos“ doktrina paremtas politinis ir ekonominis skverbimasis į kaimynines valstybes bei Aljansui priešiškų valstybių rėmimas; (b) didėjantis alternatyvių galios centrų vaidmuo (tokių regioninio saugumo organizacijų kaip KSSO stiprėjimas ir didėjantis politinis integruotumas); didėjančios Kinijos, Indijos ir Brazilijos geopolitinės ambicijos tarptautinėje arenoje (susidūrimas su NATO interesais); (c) didėjanti neprognozuojamų agresyvių valstybių (visų pirma Irano, taip pat Šiaurės Korėjos, Sirijos, eventualiai – Pakistano) grėsmė Aljansui.

„Postmodernių“ saugumo iššūkių pasireiškimas trumpuoju laikotarpiu taip pat turėtų stiprėti: (a) asimetrinių grėsmių (terorizmas ir masinio naikinimo ginklų plitimas) reikšmė, turint omenyje dabartinę geostrateginę situaciją (visų pirma nestabilumą Afganistane ir Pakistane), neabejotinai didės; prognozuotinas transnacionalinio pobūdžio nusikalstamumo (prekyba žmonėmis, narkotikais ir pan.) bei piratų veiklos masto išaugimas; spartūs populiacijos augimo, migracijos ir urbanizacijos procesai taip pat, tikėtina, turės saugumo implikacijų Aljanso saugumui; (c) klimato kaitos procesas neabejotinai turės padarinių Aljansui, visų pirma Arkties regione; NATO šalims tiesioginių pasekmių turės įvairiuose regionuose didėjančios svarbiausių išteklių trūkumo problemos.

Vidinės Aljanso sąveikos požiūriu, galima prognozuoti, jog: (a) JAV suinteresuotumas NATO veiksmingumu (turint omenyje dabartinės JAV administracijos prioritetus ir požiūrį į partnerius) nemažės; (b) naujų didesnių nesutarimų tarp NATO narių neturėtų iškilti. Kita vertus, (c) turėtų laipsniškai augti BSGP savarankiškumas (visų pirma stiprinant savarankiškus operacinio planavimo pajėgumus), o tai gali turėti neigiamų padarinių Aljanso efektyvumui.

Šios trumpuoju laikotarpiu numatomos tendencijos daugeliu aspektų atitinka scenarijų D lemiančią nepriklausomų kintamųjų konfigūraciją. Jei tendencijos išliks tokios pat ir ilguoju (10–15 m.) laikotarpiu, tolesnė NATO transformacija turėtų vykti būtent scenarijuje D numatyta kryptimi.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog kai kurie dabartiniai Aljanso veiklos bruožai ir kai kurie artimiausio laikotarpio veiklos strategijos elementai neati-

tinka scenarijaus D diktuojamos NATO raidos logikos. Pavyzdžiui, šiuo metu pabrėžiami NATO išsipareigojimai operacijai Afganistane indikuoja didėsią operacinį intensyvumą, tačiau scenarijus D numato priešingas tendencijas. Scenarijų pridėtinė vertė slypi būtent galimybėje išvelgti tendencijas, kurios neatsispindėtų atlikus vien paties Aljanso ir jo veiklos formų analizę.

Dar daugiau analizės galimybių atsivertų nepriklausomus kintamuosius panaudojant kaip indikatorius tam tikrą konkretų laikotarpį apimančiam NATO varomųjų jėgų monitoringui, kuris leistų dar tiksliau įvardyti Aljanso transformacijos kryptį ir suformuluoti atitinkamas praktines rekomendacijas.

Debatai dėl NATO ateities yra ypač aktualūs šalims, kurių strateginės aplinkos charakteristikos lemia išskirtinį Aljanso vaidmenį jų saugumo politikoje. Tarp valstybių, kurioms NATO išlieka fundamentaliu saugumo pagrindu, neabejotinai yra ir Lietuva.

Viena vertus, Lietuvos užsienio politikos formuotojus gali pagrįstai jaudinti vis dažniau pasigirstantys siūlymai pertvarkyti Aljansą į globaliu mastu gebančią veikti universalią krizių valdymo struktūrą ir atsisakyti visų „šaltojo karo relikvų“, įskaitant kolektyvinės gynybos principą.

Kita vertus, analizuojant politikų kalbas ir oficialius pareiškimus susidaro įspūdis, kad Lietuvos strateginiam mąstymui būdinga „apsuptos tvirtovės“ logika: nuolat akcentuojama tiesioginio JAV karinio buvimo Baltijos šalyse būtinybė, reikalaujama Lietuvos teritorijoje plėsti NATO infrastruktūrą, vykdyti pratybas pagal 5 straipsnio scenarijų ir kt.¹⁷ Klausimas, koku būdu šių priemonių įgyvendinimas realiai prisidėtų prie Lietuvos saugumo stiprinimo, dažniausiai net nėra keliamas.

Be abejo, tokia pozicija nėra nepagrįsta – pastarųjų metų Rusijos užsienio politikai būdingas didėjantis agresyvumas tikrai nedidina saugumo jausmo kaimyninėse šalyse; keliančių nerimą Rusijos politikos tendencijų stiprėjimą numato ir šiame straipsnyje atlikta trumpojo laikotarpio prognozė. Kita vertus, atrodo, jog svarbiausi Lietuvos saugumo politikos šūkiei visiškai nėra adaptuojami pagal besikeičiančią tarptautinio saugumo situaciją. Besąlygiškas JAV karinio dalyvavimo Baltijos šalyse stiprinimas nebūtinai yra *conditio sine qua non* sėkmingai Lietuvos saugumo politikai. Priešingai, tam tikromis aplinkybėmis tai gali būti kontrproduktyvu ir indikuoti blogėjančią saugumo situaciją.

Vienas iš būdų paskatinti inovatyvų politinį (taip pat – akademinį) mąstymą yra prognozavimo metodai. Scenarijų konstravimą galima išnaudoti kaip metodologinę priemonę sistemingai NATO strateginės aplinkos refleksijai, kuri suteiktų galimybę įvertinti Aljanso transformacijos kryptį ir leistų nuolat „atšviežinti“ Lietuvos NATO politiką.

2009 m. spalio-lapkritis

¹⁷ Simptomiški pavyzdžiai – Lietuvos Respublikos Seimas, *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*, 2008 12 09, Nr. XI-52, Vilnius; Seimo Užsienio reikalų komiteto nuomonė dėl naujos NATO Strateginės koncepcijos, http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6430&p_d=91187&p_k=1, 2009 10 09